

The Effect of Auditor Place attachment on Audit Fees and Audit Quality

Mahdi Filsaraei^{*1} | Esmaeil Akbarinia²

Abstract

The purpose of this study is to examine the effect of auditor-client geographic proximity on fees paid to audit firms and audit quality. The statistical sample of this study includes 130 companies listed on the Tehran Stock Exchange, which were studied in the period from 2018 to 2023. The present study is of a post-event (semi-experimental) type, that is, it was conducted based on the analysis of past and historical information (financial statements of companies). Also, this study is of a library and analytical-causal study type. The present study is considered to be applied in terms of its purpose and descriptive-correlation method. In this study, a multivariate linear regression model was used to test the hypotheses. The results showed that there was a relationship between the location of establishment, audit fees, and audit quality, and this relationship was inverse and significant. The location of establishment paves the way for companies to pay less. In these circumstances, companies show less willingness to use specialist auditors and larger audit firms, and consequently, audit quality also decreases. Conducting this research will cause the strategic policy of companies to transfer the company or part of the company's capital to the auditor's place of residence and birthplace, and will create different effects on the increase (decrease) of auditor fees and changes in audit quality, and on the other hand, it will help expand the scope of theoretical studies conducted.

Keywords: Place attachment, Audit fees, Audit quality, Audit firm size.

1. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Accounting, Hakim Toos Higher Education institute, Mashhad, Iran. m.filsaraei@hakimtoos.ac.ir

2. Corresponding Author: Department of Accounting, Hakim Toos Higher Education institute, Mashhad, Iran. hamedakbari1963@gmail.com

دانشگاه جامع امام حسین (ع)

سال دوم

تابستان ۱۴۰۴

صص: ۲۰۳-۱۸۱

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۱۰/۲۱

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۴/۲۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۷/۱۸

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۸/۰۱

مطالعات حسابرسی مطهر

تأثیر محل استقرار حسابرس بر حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی

مهدی فیلسرائی^{۱*} | اسماعیل اکبری نیا^۲

چکیده

هدف این مطالعه بررسی تأثیر مجاورت جغرافیایی حسابرس-مشرقی بر حق الزحمه پرداختی به مؤسسات حسابرسی و کیفیت حسابرسی می باشد. نمونه آماری این پژوهش شامل ۱۳۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است که در بازه زمانی ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ مورد بررسی قرار گرفته است. تحقیق حاضر از نوع پس رویدادی (نیمه تجربی) است، یعنی بر مبنای تجزیه و تحلیل اطلاعات گذشته و تاریخی (صورت های مالی شرکت ها) انجام گرفته است. همچنین این تحقیق از نوع مطالعه ای کتابخانه ای و تحلیلی علمی می باشد. تحقیق پیش رو از حیث هدف کاربردی و از حیث روش توصیفی-همبستگی قلمداد می گردد. در این پژوهش برای آزمون فرضیه ها از مدل رگرسیون خطی چند متغیره استفاده شده است. نتایج نشان داد که بین محل استقرار با حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی رابطه وجود داشته و این رابطه معکوس و معنادار بوده است. محل استقرار راه را برای پرداخت هزینه کمتر توسط شرکت ها هموار می سازد. در این شرایط، شرکت ها تمایل کمتری به استفاده از حسابرس متخصص و موسسه حسابرسی بزرگ تر نشان داده و به تبع آن، کیفیت حسابرسی نیز کاهش پیدا می کند. انجام این پژوهش سبب می شود سیاست راهبردی شرکت ها به انتقال شرکت یا بخشی از سرمایه شرکت به محل زندگی و زادگاه حسابرس قرار گیری و اثرات متفاوتی پیرامون افزایش (کاهش) حق الزحمه حسابرسان و تغییر کیفیت حسابرسی ایجاد می کند و از طرفی به گسترش دامنه مطالعات نظری انجام شده کمک می نماید.

کلیدواژه ها: اندازه موسسه حسابرسی، حق الزحمه حسابرسی، کیفیت حسابرسی، محل استقرار حسابرس.

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه حسابداری، مؤسسه آموزش عالی حکیم طوس، مشهد، ایران.

Email: m.filsaraei@hakimtoos.ac.ir

۲. گروه حسابداری، مؤسسه آموزش عالی حکیم طوس، مشهد، ایران.

Email: hamedakbari1963@gmail.com

نویسندگان ©

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه و بیان مسئله

سرمایه گذاران غالباً تمایل دارند فعالیت های اقتصادی خود را در محل زادگاه یا در مکان جغرافیایی انجام دهند که با آن آشنا تر هستند. این مقوله که دلالت بر نوعی وابستگی عاطفی دارد؛ بانام محل استقرار شناخته می شود. درعین حال، رویداد فوق الذکر را می توان اتفاقی مثبت در نظر گرفت. زیرا از یک سو منطبق با اهداف توسعه پایدار است و سبب می شود که تا شهرهای کوچک تر نیز از توزیع ثروت برخوردار شوند و از سوی دیگر می تواند به درآمدزایی بالاتر در این شهرها کمک کند. درعین حال مسئله مهمی که می بایست مورد سؤال قرار بگیرد این است که محل استقرار تا چه اندازه می تواند اهداف حسابرسی شرکت ها را توسعه دهد. به عبارتی دیگر، زمانی که مدیرعامل و هیئت مدیره شرکت ها، خدمات حسابرسی خود را به مؤسسات حسابرسی بومی واگذار می کنند؛ آیا شفافیت و گزارشگری مالی نیز توسعه پیدا می کند؛ یا اینکه واگذاری خدمات حسابرسی نظیر گزارشگری صورت های مالی به دلیل سوگیری آشنایی، سطحی تر انجام می گردد؟ هم چنین مسئله دیگری که با محل استقرار موضوع پرسش قرار می گیرد؛ حق الزحمه های حسابرسی است. سوگیری آشنایی و محل استقرار می تواند حق الزحمه های پرداختی را تحت تأثیر قرار دهد (دو^۱، ۲۰۲۵: ۶۸). مسئله دیگر، نوع برون سپاری است؛ در واقع زمانی که شرکت ها بر اساس محل استقرار، خدمات را به مؤسسات حسابرسی واگذار می کنند؛ الزاماً از مؤسسات با کیفیت تر استفاده نمی کنند و ممکن است در راستای پرداخت هزینه کمتر، کیفیت گزارشگری مالی را فدای حق الزحمه پرداختی کمتر نمایند. مقوله ای که می تواند چالش های جدی در کیفیت حسابرسی و در نهایت اعتماد سرمایه گذاران را در پی داشته باشد و بر اهمیت مطالعه حاضر می افزاید. اگرچه برخی کشورها همانند چین، تجربه ارائه سیاست ها و بسته های تشویقی به شرکت ها، مؤسسات مالی و سرمایه گذاران در راستای انتقال بخشی از فعالیت ها به مکان خود را داشته اند؛ اما در ایران شواهدی جود ندارد که حاکی از بررسی هم زمان رابطه محل استقرار با حق الزحمه پرداختی به مؤسسات حسابرسی و کیفیت حسابرسی باشد. لذا مطالعه حاضر می تواند علاوه بر جنبه کاربردی خود که نتایج آن مورد استفاده محققین، مدیران شرکت ها و حسابرسان قرار می گیرد؛ بخشی از شکاف های تئوریک موجود را نیز مرتفع نماید.

مبانی نظری پژوهش

رابطه جذابیت‌های مکانی با هزینه‌های حسابرسی، موضوعی است که نیاز به مطالعه و تکمیل مبانی نظری داشته و می‌تواند از هر جامعه به جامعه دیگر متفاوت باشد. ضمن اینکه توجه به این مسئله حائز اهمیت است که هزینه‌های حسابرسی ممکن است تحت تأثیر هر دو طرف تقاضا و عرضه باشد. زمانی که تقاضا افزایش پیدا کند؛ حسابرسان می‌توانند برای جبران هزینه، حق‌الزحمه حسابرسی بالاتری دریافت کنند و در زمانی که عرضه از تقاضا بیشتر شود؛ حق‌الزحمه حسابرسی کاهش پیدا می‌کند. در این مسئله، دو دیدگاه مبتنی بر دو نظریه کلان، وضعیت متفاوتی را در ارتباط بین محل استقرار با هزینه‌های حسابرسی بیان کرده‌اند. به عبارتی، تمایل و علاقه شرکت‌ها برای استفاده از خدمات مؤسسات حسابرسی بومی، می‌تواند اثرات متفاوتی بر حسابرسی این شرکت‌ها داشته باشد. بر اساس نظریه مزیت اطلاعاتی و آن‌گونه که یافته‌های چاپمن و همکاران^۱ (۲۰۲۳: ۴۸) یوان و همکاران^۲ (۲۰۲۳: ۷۳) نشان داده‌اند؛ دل‌بستگی ممکن است ارتباطات و مذاکرات بین حسابرسان و مدیران را بهبود بخشد. همچنین، اعتماد متقابل و کارایی حسابرسی ممکن است امکان استفاده از طیف وسیع‌تری از ارتباطات را امکان‌پذیر کرده و از طریق به دست آوردن اطلاعات کلیدی در مورد مشتریان، خطر دعوای حقوقی حسابرسی را کاهش دهند. بنابراین، بهبود کارایی حسابرسی و کاهش ریسک دادرسی نیز می‌تواند منجر به کاهش هزینه‌های حسابرسی شود. با این حال، فرضیه سوگیری شناختی نشان می‌دهد که محل استقرار شرکت‌ها، به‌عنوان عامل افزایش یا کاهش هزینه‌های حسابرسی آن‌ها تلقی می‌شود. زمانی که تقاضای خدمات حسابرسی افزایش پیدا می‌کند؛ ممکن است مشتریانی که از خدمات مؤسسات حسابرسی در زادگاه خود استفاده کرده‌اند؛ شرکت‌ها و مشتریان خدمات حسابرسی را مجاب سازند که از خدمات همین مؤسسات حسابرسی استفاده کنند و به سبب آشنایی افراد با هم، خصوصاً در شهرهای کوچک، شرکت‌ها، نارسایی‌های احتمالی در گزارش‌های مؤسسات حسابرسی را نادیده بگیرند. به‌طور کلی، تأثیر تعلق (دل‌بستگی) مکان بر حق‌الزحمه حسابرسی

1 Chapman et al.

2 Yuan et al.

نامشخص است و نیاز به مطالعات و ارزیابی مبتنی بر مکان معین و روندهای پیچیده بازارهای یک جامعه معین دارد (رحمان و همکاران^۱، ۲۰۲۵: ۳۴).

مسئله دیگری که در رابطه بین دل‌بستگی عاطفی با مکان (به‌مثابه تعلق‌ی که ریشه در رابطه گذشته فرد با محیط دارد) و می‌تواند مورد مطالعه قرار گیرد؛ مسئله کیفیت حسابرسی است؛ به طوری که دل‌بستگی به مکان ممکن است بر کیفیت حسابرسی تأثیر بگذارد. رابطه کیفیت حسابرسی و هزینه‌های حسابرسی می‌تواند تحت تأثیر معیارهای اجتماعی، به شکل‌گیری روابط خاصی منجر شود. گوآن و همکاران (۲۰۱۶) از ارتباطات دانشگاهی، پیوند استاد-دانشجو و وابستگی شغلی به عنوان معیارهای اجتماعی نام می‌برند. یافته‌های این دو تحقیق مجزا نشان داده است که روابط اجتماعی بین حسابرسان و اعضای کمیته حسابرسی، کیفیت حسابرسی را مختل می‌کند و وجود معیارهای اجتماعی یادشده می‌تواند به حق الزحمه حسابرسی بالاتر منجر شود. آن‌ها همچنین دریافته‌اند که ارتباطات آموزشی، احتمال تبانی بین حسابرسان و مدیران را تسهیل می‌کند که در نهایت باعث آسیب می‌شود. یافته‌های دوو و همکارانش (۲۰۲۵) نشان داد که اشتراکات فرهنگی نظیر زبان محاوره‌ای مشترک یا وابستگی‌های قومی و فرهنگی مدیرعامل و حسابرس، به طور قابل توجهی تأثیر مثبت و افزایش‌دهنده با اقلام تعهدی شرکت‌ها دارد. به عبارتی، مدیران عامل با به کارگیری حسابرسان بومی؛ از افزایش هزینه‌های خود چشم‌پوشی می‌کنند و درازای آن، می‌توانند در محل‌های دیگری هزینه نمایند. مجموع این یافته‌ها حاکی از این است که تعلق عاطفی به مکان و جغرافیای معین، می‌تواند کیفیت حسابرسی و هزینه‌های حسابرسی را تحت‌الشعاع قرار دهد. اطلاعات ثبت شده در خصوص محل تحصیل حسابرسان و هم‌چنین شواهد موجود در خصوص مکان ثبت شده شرکت محل استقرار را مشخص می‌کند. آن‌گونه که درس طور بالا گفته شد؛ شواهد پژوهشی متعددی وجود دارد که نشان می‌دهد؛ هزینه حسابرسی با محل استقرار افزایش پیدا می‌کند. البته آن‌گونه که یافته‌های پژوهش‌هایی نظیر گوآن^۲ و همکاران (۲۰۱۶)، سیشولز^۳ (۲۰۱۰) و دو^۴ و همکاران (۲۰۲۵) نشان داده‌اند؛ میزان این افزایش هزینه، برای همه گروه‌ها و مشتریان، یکسان نبوده است. برای مثال، حق الزحمه حسابرسی برای مؤسسات

1 Rahman et al.

2 Guan

3 Seasholes

4 Du

حسابرسی کوچک‌تر در مقایسه با حسابرسان بزرگ‌تر، بالاتر بوده و شرکت‌های غیردولتی در قیاس با شرکت‌های دولتی حق‌الزحمه بیشتری پرداخت می‌کنند. میزان تعلق عاطفی مؤسسات حسابرسی به یک جغرافیا نیز می‌تواند تأثیر معناداری بر هزینه‌های حسابرسی داشته باشد. برخی محققین نشان داده‌اند؛ هزینه‌های حسابرسی بالاتر، توسط مشتریانی دریافت شده است که موسسه حسابرسی آن‌ها در همان مکان مشغول به فعالیت و کسب و کار بوده است این دسته از مشتریان، بیشتر از مشتریانی که ارتباط جغرافیایی نداشته‌اند؛ اظهارنظرهای حسابرسی مشروط دریافت کرده‌اند. علی‌رغم محدودیت‌های تحقیق حاضر (نظیر تعیین معیارهای وابستگی عاطفی که می‌تواند از یک جامعه به جامعه دیگر متفاوت باشد یا برخی معیارها نظیر محل تحصیل، محل کار یا محل تولد که صرفاً ممکن است معیار خوبی برای محل استقرار نباشد) نتایج تحقیق حاضر می‌تواند امکان پالایش مؤسسات حسابرسی را برای شرکت‌ها ایجاد نماید و این امکان را ایجاد کند تا مدیران عامل شرکت‌ها با دورنمایی سازنده‌تر، بتوانند مؤسسات حسابرسی خود را انتخاب کنند (دوو، ۲۰۲۵: ۷۶).

بنیان نظری این پژوهش، بر پایه این فرض شکل گرفته است که محل استقرار و وابستگی جغرافیایی یک شرکت و موسسه حسابرسی آن می‌تواند منابع مالی را به سمت افراد و گروه‌های ذی‌نفع در همان محدوده جغرافیا هدایت کند. این فرایند می‌تواند بر حسابرسی اثرات متفاوت احتمالی برجای بگذارد. از یک‌سو، دسترسی به حسابرس متخصص‌تر و باکیفیت‌تر را افزایش دهد و شرکت‌ها معمولاً در پرداخت حق‌الزحمه حسابرسی آزادتر عمل می‌کنند چون شرط محل استقرار که با نوعی دل‌بستگی همراه است باعث تقویت این ایده می‌شود که منابع مالی در همان جغرافیا هزینه می‌شود. اما از سوی دیگر، وابستگی به مکان می‌تواند سبب شود شرکت‌ها پرداخت هزینه کمتر را به حسابرسی غیر اصولی ترجیح دهند. در این شرایط بجای حسابرس متخصص و استفاده از موسسه‌های حسابرسی بزرگ‌تر، شرکت‌ها از حسابرس با کیفیت پایین استفاده می‌کنند تا هزینه‌های حسابرسی و در نهایت هزینه‌های کل شرکت کاهش یابد. حسابرسی نیز تحت تأثیر این فرایند قرار می‌گیرد؛ حسابرس به دلیل دریافت حق‌الزحمه کمتر، صورت‌های مالی را به اثرات تعدیلی کمتری پوشش می‌دهد. مطالعه این روندها به دلیل اهمیت آن حائز اهمیت است و می‌تواند

نشان دهد که وابستگی مکانی و تعلقات عاطفی در یک جامعه معین تا چه اندازه و چگونه می‌تواند روندهای حسابرسي را تحت الشعاع قرارداد.

جغرافیای زیستی، مناسبات انسانی، ملاحظات اجتماعی، رقبا و شرکا، عمده نیروهائی هستند که بر سوگیری‌های رفتاری مدیران تأثیر عمده‌ای برجای می‌گذارند. در بین این عوامل، نقش جغرافیای زیستی حائز اهمیت است. تعلق افراد تصمیم‌گیرنده به محیطی که شرکت در آنجا ثبت شده یا تامین نیروی کار از آن منطقه و یا مولفه‌هایی همانند محل تحصیل، می‌تواند بر این سوگیری رفتاری و تعلق عاطفی موثر باشند. یافته‌های پژوهشی گوان و همکاران (۲۰۱۶) که بر موضوع دل‌بستگی به مکان انجام گرفته‌اند؛ اطلاعات مهمی را در خصوص ارتباط بین موقعیت جغرافیایی و تصمیمات مدیران، مستند کرده‌اند. برخی محققین نشان داده‌اند که تمایل سرمایه‌گذاران، بیشتر بر آن است که ثروت و سرمایه خود را در شهر زادگاه خود به گردش در آورند و یا سهام شرکت‌هایی که با زادگاه آن‌ها وابستگی بیشتری دارند را خریداری کنند. یافته‌های این محققین نشان داده است که مدیران، طرفدار کارکنان شهر خود (همشهریان) هستند و مدیران عامل، تمایل بیشتری برای اجرای سیاست‌هایی همانند ادغام را (در زادگاه خود در مقایسه با مکانی که در آن تعلق نداشته یا تحصیل نکرده‌اند) نشان داده‌اند (رحمان و همکاران، ۲۰۲۵: ۳۹).

بر اساس ارزیابی نتایج و مطالعات صورت گرفته پیرامون موضوع تحقیق به نظر می‌رسد؛ فارغ از دیدگاه‌ها و نظریه‌های متفاوتی که در خصوص نقش تعلق عاطفی مدیریت شرکت‌ها به مکان که سبب می‌شود سیاست راهبردی شرکت‌ها به انتقال شرکت یا بخشی از سرمایه شرکت به محل زندگی و شهر تحصیل مدیرعامل یا اعضای هیئت‌مدیره قرارگیری؛ اثرات متفاوتی پیرامون افزایش (کاهش) حق الزحمه حسابرسان و تغییر کیفیت حسابرسي می‌تواند ایجاد شود. مقوله‌ای که به شکل‌گیری وضعیت‌های متفاوت می‌انجامد و انجام تحقیق حاضر می‌تواند به گسترش دامنه مطالعات نظری انجام‌شده کمک نماید.

بر اساس مبانی نظری تشریح شده، فرضیه‌های پژوهش عبارت است از:

بین محل استقرار حسابرس با حق الزحمه حسابرسي رابطه معنی‌داری وجود دارد.

بین محل استقرار حسابرِس با کیفیت حسابرسی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

پیشینه پژوهش

در ادامه به خلاصه‌ای از پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه پژوهش اشاره شده است: شمس و نوری توپکانلو (۱۴۰۴) ارتباط بین پایداری سود و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌گر عدم اطمینان محیطی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد که بین پایداری سود و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی، ارتباط منفی معناداری وجود دارد و عدم اطمینان محیطی، رابطه بین پایداری سود و حق‌الزحمه غیرعادی حسابرسی را تضعیف می‌نماید.

شوقی و همکاران (۱۴۰۳) تأثیر استقلال حسابرِس بر کیفیت حسابرسی با استفاده از یک برنامه فرا تحلیلی کمی مورد مطالعه قرار دادند. نتایج مطالعه نشان داد که اندازه کلی اثر استقلال حسابرِس بر کیفیت حسابرسی اندک است.

مرادی و دهقانی (۱۴۰۳) در پژوهشی به بررسی تأثیر امنیت و پیچیدگی اطلاعات حسابداری بر کیفیت گزارش‌های حسابرسی از دیدگاه حسابرسان با نقش تعدیل‌گری استقلال و تخصص حسابرِس پرداختند. استقلال و تخصص حسابرِس بر ارتباط بین عوامل امنیتی و کیفیت گزارش حسابرسی تأثیر مثبت معنی‌داری دارد.

سید نژاد فهیم و زدانی خداهشهری (۱۴۰۲) تأثیر استفاده از حسابرسان محلی بر به موقع بودن گزارش حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی را مورد تحقیق قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد شرکت‌هایی که از حسابرسان محلی استفاده می‌کنند گزارش‌های حسابرسی به موقع‌تری دارند، اما این موضوع تأثیری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارد. همچنین شرکت‌های کوچک‌تر به دلیل مشکلات مربوط به زیرساخت‌های نظارتی در صورتی که از حسابرسان محلی استفاده کنند گزارش حسابرسی را با تأخیر کمتری دریافت می‌نمایند. این پژوهش به ادبیات رو به رشد در مورد انتخاب حسابرِس می‌افزاید.

نادی و ساعدی (۱۴۰۱) به بررسی تأثیر فاصله مکانی بین مؤسسه حسابرسی و شرکت بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی و تغییر حسابرس در شرکت‌ها پرداختند. یافته‌های حاصل از این پژوهش نشان داد، فاصله مکانی میان مؤسسه حسابرسی و شرکت بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی تأثیر مثبت و معنادار ولی بر تغییر حسابرس تأثیر معناداری ندارد.

حسینی و محمدی (۱۳۹۹) رابطه بین تأخیر زمانی در ارائه گزارش حسابرسی و نزدیکی فاصله جغرافیایی دفتر مؤسسه حسابرسی به دفتر مرکزی صاحب کار مورد آزمون قرار دادند. یافته‌ها حاکی از آن است که نزدیکی موقعیت جغرافیایی دفتر مؤسسه حسابرسی به دفتر مرکزی صاحب کار سبب کاهش تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی شده است.

ملکیان و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله تحت عنوان "بررسی رابطه برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" نشان دادند که ساختار حاکمیت شرکتی ضعیف با کیفیت گزارشگری مالی پایین و مشکل کنترل داخلی در ارتباط است. حاکمیت شرکتی ضعیف احتمالاً میزان ارزیابی ریسک ذاتی و ریسک کنترل را افزایش می‌دهد.

علوی طبری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی تحت عنوان "رابطه نظام راهبری و حق الزحمه حسابرسی مستقل شرکت‌ها" به بررسی چگونگی رابطه‌ی بین نظام راهبری شرکت‌ها در ایران با میزان حق الزحمه حسابرسی مستقل پرداختند نتایج نشان داد که دو عامل درصد مالکیت نهادهای دولتی و شبه دولتی و نوع حسابرس با حق الزحمه حسابرسی مستقل رابطه مستقیم و معنی‌داری دارد. بر اساس تفسیر نتایج بدست آمده، حسابرسان در صورت وجود سهامدار دولتی در شرکت صاحب کار، دامنه رسیدگی گسترده‌تری را برنامه‌ریزی می‌نمایند و خطرپذیری حسابرسی نیز بیشتر می‌شود.

رحمان و همکاران (۲۰۲۵) در مطالعه‌ای به ارزیابی پیامدهای مجاورت جغرافیایی حسابرس - مشتری بر حق الزحمه حسابرسی، تأخیر گزارش حسابرسی و کیفیت حسابرسی با تجزیه و تحلیل مجموعه داده‌ای از ۴۶۹ مشاهدات از سال ۲۰۱۸ تا ۲۰۲۱ از طریق رگرسیون پانل در بنگلادش پرداختند. نتایج بر اساس تئوری خوشه‌ای و تئوری هزینه معامله تفسیر می‌شوند. یافته‌ها ارتباط

مثبت معنادار نزدیکی حسابرس و مشتری با حق الزحمه حسابرسی و تاخیر گزارش حسابرسی را تأیید می‌کنند. حسابرسان دور دستمزد کمتری دریافت می‌کنند و بهنگام بودن گزارش‌های حسابرسی را برای جذب و حفظ مشتریان دور حفظ می‌کنند. علاوه بر این، این مطالعه ارتباط منفی بین نزدیکی و کیفیت حسابرسی را آشکار می‌کند. مجاورت جغرافیایی می‌تواند یک تهدید آشنایی بین تیم مدیریت مشتری و حسابرس محلی ایجاد کند که می‌تواند کیفیت حسابرسی را کاهش دهد.

چن و همکاران^۱ (۲۰۲۴) بررسی نمودند که آیا شرکای حسابرسی نسبت به مشتریان حسابرسی واقع در دوران کودکی یا قبل از حرفه‌ای بودنشان نرمش بیشتری نشان می‌دهند؟ این مطالعه به طور منحصربه‌فردی تمایل روان‌شناختی حسابرسان را با مکان‌ها به جای افراد بررسی می‌کند. آن‌ها هیچ مدرکی پیدا نکردند که نشان دهد این سوگیری‌های روانی بر قضاوت‌های گزارش حسابرسی، تأثیر می‌گذارد.

یوان و همکاران^۲ (۲۰۲۳) با استفاده از نمونه بزرگی از مشتریان فهرست‌شده در چین، نشان دادند که حسابرسان احتمالاً در صورتی که دانشکده‌هایشان در شهرها یا استان‌هایی که مشتریانشان واقع شده‌اند، هزینه‌های بیشتری دریافت می‌کنند، که از فرضیه سوگیری شناختی پشتیبانی می‌کند. این اثر بیشتر در میان حسابرسان کوچکتر، مشتریان غیردولتی و مشتریانی که حسابرسان را بین سال‌ها تغییر می‌دهند، متمرکز است. علاوه بر این، یک رابطه منفی بین کیفیت حسابرسی و ارتباطات جغرافیایی بین حسابرسان و مشتریان یافت شد.

فرانسیس و همکاران^۳ (۲۰۲۲) بررسی نمودند که چگونه نزدیکی جغرافیایی شرکای حسابرسی به مشتریان بر کیفیت حسابرسی تأثیر می‌گذارد. آن‌ها نشان دادند که تقریباً نیمی از شرکای حسابرسی به مشتریانی اختصاص داده شده‌اند که دفتر مرکزی آن‌ها بیش از ۱۰۰ کیلومتر دورتر از مکان‌های خانگی شرکا هستند. آن‌ها دریافتند که نزدیکی جغرافیایی شرکا به مشتری احتمالاً یک معیار تطبیق مهم است. آن‌ها نشان دادند کیفیت حسابرسی، زمانی پایین‌تر است که شرکا از مشتریان خود دورتر باشند.

1 Chen et al.

2 Yuan et al.

3 Francis et al.

ژانگ^۱ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای فاصله جغرافیایی بین مشتری و شرکت را به‌عنوان ویژگی مشتری مورد تحقیق قرار داد و تأثیر عوامل موقعیت جغرافیایی را بر حق الزحمه حسابرسی بررسی نمود. این مطالعه نشان داد هر چه شرکت فهرست شده از مشتریان اصلی دورتر باشد، حق الزحمه حسابرسی بالاتر است و بالعکس.

بک و همکاران^۲ (۲۰۱۹) بر این باورند مؤسسات حسابرسی به‌صورت مجموعه‌ای از دفاتر غیرمتمرکز جغرافیایی سازمان‌دهی می‌شوند. آن‌ها نشان دادند که کاهش نزدیکی بین دفاتر، "سرریزهای"^۳ کیفیت حسابرسی بین دفاتر را کاهش می‌دهد و این اثر عمدتاً ناشی از کاهش نظارت و اشتراک دانش است.

روش‌شناسی پژوهش

تحقیق به لحاظ ماهیت کاربردی از نوع تحقیق علی-پس‌رویدادی است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در فاصله سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ بوده و نمونه‌ها بر اساس حذف سیستماتیک و نمونه‌گیری به شکل غربالگری انجام شده است. نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است که از شرایط زیر برخوردار باشند:

- شرکت‌هایی که قبل از سال ۱۳۹۷ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
 - شرکت‌هایی که از سال ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۲ در بورس تهران حضور داشته باشند.
 - شرکت‌هایی که پایان سال مالی آن‌ها ۲۹ اسفند ماه باشند.
 - شرکت‌هایی که تغییر سال مالی نداشته باشند.
 - شرکت‌هایی که داده‌های موردنظر آن‌ها در دسترس باشند.
 - شرکت‌هایی که جزء بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی (شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، شرکت‌های هلدینگ، بانک‌ها و لیزینگ) نباشند.
- پس از اعمال شرایط فوق، تعداد ۱۳۰ شرکت به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

1 Zhang

2 Beck et al.

3 spillovers

جدول ۱: توزیع جغرافیایی

استان/شهر	تعداد حسابرسان بومی	تعداد حسابرسان غیر بومی
کرمان	۳۹	۲۱
اصفهان	۷۹	۵۹
تهران	۷۶	۶۲
آذربایجان شرقی	۵۵	۴۷
آذربایجان غربی	۶۸	۵۲
مازندران	۳۱	۲۹
کهگیلویه و بویر احمد	۲۲	۱۴
خراسان	۲۴	۱۲
بوشهر	۱۳	۱۱
اراک	۱۶	۱۴
فارس	۲۰	۱۶

برای جمع آوری اطلاعات به منظور تدوین مبانی و مفاهیم نظری از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است و به منظور دستیابی به اطلاعات مورد نیاز جهت پردازش فرضیه‌های پژوهش، از روش کتابخانه‌ای و مطالعات اسنادی، که شامل نرم افزار ره آورد نوین و صورت‌های مالی شرکت‌های پذیرفته شده در سازمان بورس اوراق بهادار تهران (استخراج شده از سایت rdis.ir) استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نرم افزار Eviews7 صورت گرفته است. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش به ترتیب از مدل‌های ۱ و ۲ به شرح زیر استفاده گردیده است.

$$AUDFEE_{it} = b_0 + b_1 SAME_{it} + b_2 SIZE_{i,t} + b_3 AGE_{i,t} + b_4 LEV_{i,t} + b_5 MTB_{i,t} + b_6 ROA_{i,t} + e_{it} \quad (1)$$

$$AQ_{it} = b_0 + b_1 SAME_{it} + b_2 SIZE_{i,t} + b_3 AGE_{i,t} + b_4 LEV_{i,t} + b_5 MTB_{i,t} + b_6 ROA_{i,t} + e_{it} \quad (2)$$

محل استقرار حسابرس: SAME برای نشان دادن متغیر محل استقرار تعریف شده است و معرف یکسان بودن یا نبودن شهر/ استان بین شرکت دریافت کننده خدمات حسابرسی و موسسه حسابرسی است.

SAME_CITY: یکسان بودن شهر صاحب کار و حسابر

SAME_PROVINCE: یکسان بودن استان صاحب کار و حسابر

در صورت وجود یکی از شاخصه‌های فوق برای محل استقرار عدد (یک) و در غیر این صورت (صفر) قرار گرفته است.

کیفیت حسابرسی: کیفیت حسابرسی (AQ) به میزان صحت و درستی اطلاعات یا اعتبار دهی حسابر دلالت دارد. در پژوهش حاضر، تخصص حسابر و اندازه موسسه حسابر به عنوان پارامترهای تعیین کیفیت حسابرسی در نظر گرفته شده‌اند.

تخصص حسابر **SPE_AUD**: در این تحقیق، مؤسساتی به عنوان متخصص در صنعت در نظر گرفته می‌شوند که سهم بازارشان بیش از ۳۰ درصد باشد. در این رویکرد سهم بازار از طریق: "تقسیم فروش کلی صاحب کار موسسه در هر صنعت بر کل فروش‌های آن صنعت" به دست می‌آید. پس از محاسبه سهم بازار یک مؤسسه حسابر، اگر مقدار به دست آمده از مقدار معادله فوق بیشتر از ۳۰٪ باشد، به معنای آن است که حسابر متخصص در صنعت بوده است.

اندازه موسسه حسابر **Firm Size**: یک متغیری مجازی است. اگر حسابرسی صورت‌های مالی شرکت، توسط سازمان حسابرسی انجام شود، دارای کیفیت بالاتری می‌باشد. در صورت وجود یکی از مشخصه‌های فوق، عدد یک تخصیص یافته و در غیر این صورت عدد صفر لحاظ می‌شود.

حق الزحمه حسابر **(AUDFEE)**: شامل هرگونه وجهی است که بابت ارائه خدمات حسابرسی و طبق توافق، بر اساس قرارداد به حسابر یا مؤسسه حسابرسی پرداخت می‌گردد. حق الزحمه حسابر از طریق "محاسبه لگاریتم طبیعی هزینه‌های حسابرسی" به دست می‌آید. متغیرهای کنترلی:

MTB، فرصت رشد شرکت از طریق نسبت ارزش بازار شرکت به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام. جهت سنجش ارزش بازار از حاصل ضرب تعداد سهام در دست سهامداران و قیمت پایانی هر سهم بهره گرفته شد.

LEV، بیانگر اهرم مالی که از طریق نسبت ارزش دفتری بدهی‌ها به ارزش دفتری دارایی‌ها

SIZE، اندازه شرکت، بیانگر لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های شرکت است.

AGE، سن شرکت، لگاریتم طبیعی عمر شرکت (سال‌های عمر شرکت از زمان تأسیس).
ROA، نرخ بازده دارایی‌ها، از تقسیم سود خالص بر جمع دارایی‌ها به دست می‌آید.

یافته‌های پژوهش

در ادامه یافته‌های پژوهش در بخش آمار توصیفی و استنباطی به تفکیک تشریح شده است.

جدول ۲: آمار توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

نام	نماد لاتین	مقیاس	مشاهده	میانگین	میانه	کمترین	بیشترین	انحراف	چولگی	کشیدگی
حق الزحمه حسابرسی	AUDFEE	لگاریتم	۷۸۰	۱/۱۲۴	۱/۱۷۶	۰/۸۹۲	۱/۳۲۷	۰/۱۶۶	۱/۲۱۴	۱/۸۲۵
عمر	Age	لگاریتم	۷۸۰	۳/۶۸۲	۳/۷۸۴	۱/۶۰۹	۴/۲۶۲	۰/۳۵۹	-۱/۱۵۸	۱/۹۹۲
اهرم مالی	Lev	نسبت	۷۸۰	۰/۵۳۳	۰/۵۲۸	۰/۰۳۱	۱/۵۶۷	۰/۲۱۱	۰/۲۹۰	۰/۳۹۷
اندازه	size	لگاریتم	۷۸۰	۱۵	۱۴	۱۰/۵۳۲	۲۱/۵۷۱	۱/۷۲۹	۰/۶۸۲	۰/۶۱۲
بازده دارایی	ROA	نسبت	۷۸۰	۰/۱۷۹	۰/۱۵۱	-۰/۴۰۳	۰/۷۶۴	۰/۱۷۵	۰/۴۸۰	۰/۱۷۳
فرصت رشد	MTB	نسبت	۷۸۰	۵/۱۴۲	۳/۳۸۲	-	۱۰۰/۶۷	۱/۲۵۵	۲۱/۵۶۰	۱۲/۴۵۵

منبع: محاسبات پژوهش‌گر

میزان حداقل و حداکثر متغیرها نشان‌دهنده بیشترین و کمترین داده موجود در اطلاعات گردآوری شده از سطح شرکت‌ها می‌باشد. در آماره‌های توصیفی شاخص اندازه‌گیری پارامترهای تعیین انحراف از قرینگی ضریب چولگی است. منفی بودن چولگی نشان از آن دارد که توزیع نامتقارن (چولگی منفی) دارد. مثبت بودن چولگی در سایر متغیرهای تحقیق نشان از آن دارد که توزیع نامتقارن (چولگی مثبت) دارد. شاخص سنجش پراکندگی جامعه نسبت به توزیع نرمال، ضریب کشیدگی نام دارد. منفی بودن ضریب کشیدگی حاکی از آن است که متغیرهای تحقیق کوتاه‌تر از توزیع عادی هستند، بنابراین توزیع بیشتر از توزیع عادی است. ضریب مثبت ضریب کشش در سایر متغیرهای تحقیق حاکی از آن است که متغیرهای تحقیق بالاتر از توزیع عادی جمعیت هستند و بنابراین توزیع کمتر از توزیع عادی است.

در این پژوهش علاوه بر متغیرهایی که در جدول فوق ارائه شده، متغیرهایی که دارای مقیاس اندازه گیری اسمی بوده و برای بررسی توصیفی آن لازم است از جدول فراوانی استفاده نمود که در ادامه ارائه شده است. بر اساس این شاخص شرکت‌ها در دو گروه قرار می‌گیرند که فراوانی هر گروه در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: آمار توصیفی متغیرهای کیفی تحقیق

ردیف	نماد متغیر	مقیاس	تعداد مشاهده یک	درصد فراوانی مشاهده یک	تعداد مشاهده صفر	درصد فراوانی مشاهده صفر
۱	AQ	مجازی	۲۴۲	۳۱/۰۳	۵۳۸	۶۸/۹۷
۲	SAME	مجازی	۴۴۳	۵۶/۷۹	۳۳۷	۴۳/۲۱

آزمون فرضیه اول

پس از تأیید مدل با توجه به آزمون‌های انجام شده، مدل‌های رگرسیونی اول برآورد شد. جدول شماره ۴ برآورد رگرسیون مدل موردنظر را ارائه نموده است. بر اساس مدل تدوین شده جهت آزمون فرضیه در مدل بایستی ضریب موردنظر در رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته در سطح خطای پنج درصد معنی دار باشد. در صورت معنی دار بودن ضریب فوق می‌توان در خصوص معنی داری فرضیه تحقیق اظهار نظر نمود.

جدول ۴. برآورد مدل رگرسیونی با استفاده از روش پانل آثار ثابت با رویکرد تعمیم یافته

$$AUDFEE_{it} = b_0 + b_1 SAME_{it} + b_2 SIZE_{it} + b_3 AGE_{it} + b_4 LEV_{it} + b_5 MTB_{it} + b_6 ROA_{it} + e_{it}$$

نماد متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره t	مقدار احتمال
(مقدار ثابت معادله) C	-3.35	1.06	-0.032	0.975
SAME	۳۲۱.-	4.32	3.499	0.000
Size	1.50	4.35	3.455	0.001
Lev	-1.17	4.13	-2.834	0.005
Age	-1.52	2.12	-0.718	0.473
MTB	2.50	1.87	0.134	0.894
ROA	-1.28	6.43	-1.99	0.047

توضیح: با توجه به عدم پذیرش فرضیه‌های زیربنایی رگرسیون، مدل در حالت تعمیم یافته تخمین زده شده است و فاقد شاخص‌های برازندگی مدل (ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده، آماره فیشر و غیره) می‌باشد.

منبع: یافته‌های پژوهش

فرضیه اول تحقیق بیان می‌کند: «بین محل استقرار حسابرس با حق الزحمه حسابرس رابطه معنی‌داری وجود دارد.» بیان آماری این فرضیه به شکل زیر است:

«بین محل استقرار حسابرس با حق الزحمه حسابرس رابطه معنی‌داری وجود دارد H_1 »

«بین محل استقرار حسابرس با حق الزحمه حسابرس رابطه معنی‌داری وجود ندارد H_0 »

پس از تأیید مدل رگرسیونی با توجه به آزمون‌های انجام شده، مدل رگرسیونی موردنظر برآورد شد. جدول شماره ۳ برآورد رگرسیون مدل فوق را ارائه نموده است. نتایج نشان داد بین محل استقرار حسابرس با ضریب $(-1/32)$ و حق الزحمه حسابرس با اطمینان ۹۵ درصد در سطح خطای موردنظر پنج درصد $(p: 0/000 < 0/05)$ ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. بنابراین در سطح اطمینان موردنظر فرضیه صفر مورد پذیرش واقع شده است و می‌توان ادعا نمود فرضیه اول تحقیق مورد پذیرش واقع می‌گردد.

آزمون فرضیه دوم پژوهش

پس از تأیید مدل حداقل مربعات معمولی با توجه به آزمون‌های انجام شده، مدل رگرسیونی دوم برآورد شد. جدول شماره ۵ برآورد رگرسیون مدل موردنظر را ارائه نموده است. بر اساس مدل تدوین شده جهت آزمون فرضیه دوم در مدل دوم بایستی ضریب موردنظر در رابطه بین متغیر مستقل و متغیر وابسته در سطح خطای پنج درصد معنی‌دار باشد. در صورت معنی‌دار بودن ضریب فوق می‌توان در خصوص معنی‌داری فرضیه دوم تحقیق اظهار نظر نمود. جهت آزمون فرضیه دوم تحقیق در جهت پاسخگویی به سؤال دوم تحقیق، این فرضیه بیان شد در آزمون فرضیه دوم می‌بایست ضریب β_1 در رابطه بین متغیر مستقل سود تقسیمی با نماد (Dividend) و متغیر وابسته هزینه سرمایه سهام با نماد (COE) در سطح خطای مورد انتظار (پنج درصد) معنی‌دار باشد.

جدول ۵. برآورد مدل رگرسیونی با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی با رویکرد تعمیم‌یافته

$AQ_{it} = b_0 + b_1 SAME_{it} + b_2 SIZE_{it} + b_3 AGE_{it} + b_4 LEV_{it} + b_5 MTB_{it} + b_6 ROA_{it} + e_{it}$				
مقدار احتمال	آماره t	انحراف معیار	ضریب	نماد متغیر
0.620	-0.495	2.17	-1.07	(مقدار ثابت معادله) C
0.004	-2.869	3.83	۱۱-1.	SAME
0.006	2.773	4.68	1.30	Size

جدول ۵. برآورد مدل رگرسیونی با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی با رویکرد تعمیم یافته

0.003	3.013	6.35	1.91	Lev
0.003	2.931	4.65	1.36	Age
0.762	-0.303	4.40	-1.34	MTB
0.040	-2.055	1.57	-3.23	ROA
توضیح: با توجه به عدم پذیرش فرضیه‌های زیربنایی رگرسیون، مدل در حالت تعمیم یافته تخمین زده شده است و فاقد شاخص‌های برازندگی مدل (ضریب تعیین، ضریب تعیین تعدیل شده، آماره فیشر و غیره) می‌باشد.				
منبع: یافته‌های پژوهش				

فرضیه دوم تحقیق بیان می‌کند: «بین محل استقرار حسابرِس با کیفیت حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد.» بیان آماری این فرضیه به شکل زیر است:

بین محل استقرار حسابرِس و کیفیت حسابرسی رابطه معنی داری وجود دارد. H_0

بین محل استقرار حسابرِس و کیفیت حسابرسی رابطه معنی داری وجود ندارد. H_1

پس از تأیید مدل رگرسیونی با توجه به آزمون‌های انجام شده، مدل رگرسیونی موردنظر برآورد شد. جدول شماره ۵ برآورد رگرسیون مدل فوق را ارائه نموده است. نتایج نشان داد بین محل استقرار حسابرِس با ضریب $(-1/11)$ و کیفیت حسابرسی با اطمینان ۹۵ درصد در سطح خطای موردنظر پنج درصد $(p: 0/004 < 0/05)$ ارتباط منفی و معناداری وجود دارد. بنابراین در سطح اطمینان موردنظر فرضیه صفر مورد پذیرش واقع شده است و می‌توان ادعا نمود فرضیه دوم تحقیق مورد پذیرش واقع می‌گردد.

نتیجه گیری و پیشنهادها

یافته‌های فرضیه اول نشان می‌دهد که بین محل استقرار و حق الزحمه حسابرسی رابطه معکوس و معنادار وجود دارد. به عبارتی، زمانی که شرکت صاحب کار از حسابرسان بومی استفاده کرده است؛ حق الزحمه حسابرسی کمتری پرداخت کرده است تا زمانی که حسابرِس غیر بومی را به خدمت گرفته است. حق الزحمه‌های حسابرسی توسط دو عامل سمت عرضه و سمت تقاضا تعیین می‌شوند. احتمالاً حسابرسان هنگام مواجهه با ریسک قانونی بیشتر و آسیب به اعتبار به دلیل افزایش ریسک عدم کشف گزارش‌های نادرست مالی، صرف ریسکی را از طریق حق الزحمه‌های حسابرسی بیشتر، دریافت می‌کنند. آگاهی از ناحیه جغرافیایی براساس فرضیه مزیت اطلاعاتی

ممکن است ارتباطات و مذاکرات بین حسابرس و مدیریت مشتری را تسهیل کند. بهبود کانال‌های ارتباطی ممکن است اعتماد متقابل را ارتقا بخشد و کارایی حسابرسی را افزایش دهد و حسابرسان ممکن است از روش‌های ارتباطی راحت‌تری برای به دست آوردن اطلاعات کلیدی در مورد یک شرکت استفاده کنند و کاهش ریسک قضایی ممکن است باعث حق الزحمه‌های حسابرسی کمتر برای مشتریان وابسته به موقعیت جغرافیایی شود. حسابرسان با توجه به فرضیه سوگیری شناخت ممکن است حق الزحمه‌های حسابرسی بیشتری را برای مشتریانی وابسته به موقعیت جغرافیایی دریافت کنند. در سمت تقاضا، وابستگی مکانی ممکن است مشتریان خدمات حسابرسی را قادر سازد تا در گزارش نادرست مالی مشارکت کنند و این مشتریان، ممکن است به ازای تحمل چنین گزارش نادرستی قیمت‌های حسابرسی بیشتری از حسابرسان خودشان دریافت کنند. در سمت عرضه، بازار حسابرسی با تمرکز نسبتاً کم و رقابت شدید مشخص می‌شود. حسابرسان برای به دست آوردن و حفظ مشتریان با فشار مواجه می‌شوند. این موضوع ممکن است کسانی را که دارای ارتباطات مکانی هستند تشویق کند تا به مشتریانی که با آنها آشنا هستند اجازه دهد تا روش‌های حسابداری را برای منافع شخصی خود اتخاذ کنند و در نتیجه احتمال شکست‌های حسابرسی و مسئولیت‌های قانونی احتمالی را افزایش دهند. بر اساس نظریه مزیت اطلاعاتی ممکن است ارتباطات و مذاکرات بین حسابرسان و مدیران بهبود یابد و مدیران از طریق تعلقات فی‌مابین حق الزحمه کمتری پرداخت کنند. تبیین فرضیه اول حاکی از این است؛ رابطه محل استقرار و حق الزحمه‌های حسابرسی می‌تواند تحت تأثیر معیارهای اجتماعی، به شکل‌گیری روابط خاصی منجر شود. روابط اجتماعی بین حسابرسان و اعضای کمیته حسابرسی، حق الزحمه حسابرسی را تحت الشعاع قرار می‌دهد. اشتراکات فرهنگی نظیر زبان محاوره‌ای مشترک یا وابستگی‌های قومی و فرهنگی مدیرعامل و حسابرس، به‌طور قابل توجهی تأثیر مثبت و افزایش‌دهنده با اقلام تعهدی شرکت‌ها دارد. به عبارتی، مدیران عامل با استخدام حسابرسان بومی که در قلمرو فرهنگی و جغرافیایی آن رشد کرده و کار کرده‌اند؛ از افزایش هزینه‌ها و با مالی به شرکت‌ها و مؤسسات خود چشم‌پوشی می‌کنند و درازای آن، هزینه‌های دیگر را کاهش می‌دهند. مجموع این یافته‌ها حاکی از این است که تعلق عاطفی به مکان و جغرافیای معین، می‌تواند هزینه‌های حسابرسی را تحت الشعاع قرار دهد. نتایج این فرضیه با پژوهش انجام‌شده توسط رحمان و

همکاران (۲۰۲۵) مبنی بر وجود رابطه معکوس و معنادار میان محل استقرار و حق الزحمه حسابرسی همسو می‌باشد.

بر اساس نتایج فرضیه دوم، محل استقرار حسابرس با کیفیت حسابرسی رابطه معکوس و معنی‌داری دارد. با توجه به اینکه، حق الزحمه پرداختی کمتر، سبب می‌شود تا شرکت‌ها کمتر تمایل داشته باشند از حسابرس متخصص استفاده کنند؛ در این شرایط گزارش‌های مقبول رشد و نمود بیشتری را نشان می‌دهند که دلالت بر رابطه مستقیم بین حق الزحمه حسابرسی و کیفیت حسابرسی بوده و حاکی از آن است که محل استقرار با تسهیل مسیر شرکت‌ها برای حق الزحمه پرداختی کمتر، منجر به کاهش کیفیت حسابرسی می‌گردد. تحت نظریه منافع شخصی، احتمالاً مالکان متمرکز به اطلاعات درونی شرکت دسترسی داشته و تمایلی به ارائه اطلاعات مالی با کیفیت به بازار ندارند و همچنین از طرفی نیز افزایش تمرکز منجر به کاهش هزینه‌های نمایندگی شده و متعاقباً منجر به کاهش حق الزحمه حسابرسی می‌گردد. بر اساس مبانی نظری پژوهش و پیشینه مربوطه، مدیران و سهامداران عمده صرف‌نظر از میزان سهامی که در اختیار دارند، از قدرت خاصی برای اعمال نفوذ در شرکت برخوردارند و حضور آنان پیامی مبنی بر حسن شهرت شرکت را به بازار می‌رساند. حضور سهامداران عمده، با تشکیل الگوی ویژه‌ای از رابطه نمایندگی میان مدیر و مالکان و مشخص نمودن انتظارات عملیاتی و هماهنگی سیاست‌های مالکیتی، نوعی کنترل بر فعالیت‌های شرکت به وجود می‌آورد که انتظار می‌رود به واسطه آن از پیچیدگی‌های موجود در عملیات شرکت کاسته و متعاقب آن با انتخاب حسابرسان بومی اولاً حق الزحمه خدمات حسابرسی کاهش یافته و کیفیت خدمات حسابرسی هم به تبع آن کاهش می‌یابد. همچنین حضور سهامداران عمده منجر به کاهش ریسک سلب مالکیت از سهامداران خرد می‌شود. احتمالاً حسابرسان در رسیدگی به چنین شرکت‌هایی، با در نظر گرفتن حدود رسیدگی کمتر و ریسک حسابرسی کمتر و به دلیل قدرت چانه‌زنی بالاتر سهامداران عمده، حق الزحمه حسابرسی کمتری نیز درخواست می‌نمایند که به دنبال آن زمان کمتری را برای انجام رسیدگی‌ها لحاظ نموده و نتیجه آن، کاهش کیفیت خدمات آن‌ها می‌شود. نتایج این تحقیق با پژوهش انجام‌شده توسط دو و همکاران (۲۰۲۵) که نشان داده‌اند؛ تعلقات مکانی رابطه منفی با کیفیت خدمات حسابرسی دارد؛ همسویی نشان می‌دهد و با نتایج پژوهش رحمان و همکارانش (۲۰۲۵) همسو نیست.

با توجه به توضیحات فوق به مدیران شرکت‌ها پیشنهاد می‌شود در هنگام انتخاب حسابرس، جهت حفظ کیفیت در انجام حسابرسی، صرفاً فاصله جغرافیایی را مدنظر قرار ندهند و کاهش هزینه را فدای کاهش کیفیت نمایند. از طرفی به سرمایه‌گذاران بالقوه توصیه می‌شود در انتخاب شرکت‌ها جهت سرمایه‌گذاری به شرکت‌هایی توجه نمایند که سهامداران نهادی آن‌ها توجه ویژه‌ای به انتخاب حسابرسان می‌نمایند و همواره کیفیت انجام خدمات حسابرسی توسط این‌گونه سهامداران نسبت به قیمت ارائه خدمات از اولویت بالایی برخوردار است. به سازمان بورس پیشنهاد می‌شود در هنگام رتبه‌بندی شرکت‌ها، یکی از موارد قابل توجه آن‌ها، استفاده از حسابرسان بومی، باشد و به این‌گونه شرکت‌ها رتبه پایین‌تری تخصیص داده شود. در نهایت به جامعه حسابداران رسمی پیشنهاد می‌شود با توجه به اینکه اظهارنظر حسابرسان بومی ممکن است تحت تأثیر جغرافیای مکان و تعلقات و روابط ناخواسته افراد شکل بگیرد، توجه بیشتری نسبت به نوع خدمات حسابرسی این‌گونه حسابرسان در رعایت انطباق با استانداردهای حسابرسی و رعایت جنبه‌های کیفی حسابرسی نمایند.

فهرست منابع

- حسینی، محمد و محمدی، مهسا. (۱۳۹۹). تأخیر زمانی در ارائه گزارش حسابرسی و نزدیکی فاصله جغرافیایی دفتر مؤسسه حسابرسی به دفتر مرکزی صاحب کار: شواهدی از مزیت اطلاعاتی ناشی از تعامل مشترک و بهبود کارایی حسابرسی. *پژوهش‌های حسابرسی حرفه‌ای*، ۱(۱): ۱۱۴-۱۳۷.
- سید نژاد فهیم سید رضا، یزدانی خداهشهری محمدتقی. (۱۴۰۲). بررسی تأثیر مجاورت جغرافیایی حسابرس و صاحب کار بر به موقع بودن گزارش حسابرسی و کیفیت گزارشگری مالی با تاکید بر اندازه صاحب کار. *دانش حسابرسی*. ۲۳(۹۰): ۲۴-۵.
- شمس، امیر و نوری توپکانلو، زهرا. (۱۴۰۴). ارتباط بین پایداری سود و حق الزحمه غیرعادی حسابرسی با در نظر گرفتن نقش تعدیل‌گر عدم اطمینان محیطی. *مطالعات حسابرسی مطهر*، ۱(۱): ۱۴۵-۱۷۳.
- شوقی، محمد؛ زادولی، رضا؛ حشمتی، تورج و محرمی قیداری، امیررضا. (۱۴۰۳). فراتحلیل رابطه بین استقلال حسابرس و کیفیت حسابرسی. *مطالعات حسابرسی مطهر*، ۱(۳): ۷۱-۹۰.
- علوی طبری، سیدحسین و رجبی، روح الله و شهبازی، منصوره. (۱۳۹۰). رابطه نظام راهبری و حق الزحمه حسابرسی مستقل شرکت‌ها. *دانش حسابداری*، ۲(۵): ۱۰۱-۷۵.
- مرادی، سعید و دهقانی، محب علی. (۱۴۰۳). تأثیر امنیت و پیچیدگی اطلاعات حسابداری بر کیفیت گزارش حسابرسی با نقش تعدیل‌گری استقلال و تخصص حسابرس. *مطالعات حسابرسی مطهر*، ۱(۲): ۱۱۵-۱۴۴.
- ملکیان، اسفندیار و احمدپور، احمد و طالب تبار آهنگر، میثم. (۱۳۹۱). بررسی ارتباط بین برخی از ساز و کارهای حاکمیت شرکتی، حق الزحمه حسابرسی و میزان مالکیت شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران، ۴(۳۷): ۳۷-۵۰.
- نادی، مجید و ساعدی، رحمان. (۱۴۰۱). بررسی تأثیر فاصله مکانی میان مؤسسه حسابرسی و شرکت‌ها بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی و تغییر حسابرس در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مطالعات حسابداری و حسابرسی*، در دست انتشار.

Alavi Tabari, S. H., Rajabi, R. and Shahbazi, M. (2011). The Relationship Between Corporate Governance and Audit Fees. *Journal of Accounting Knowledge*, 2(5), 75-101. doi: 10.22103/jak.2011.27 [In Persian]

- Beck, M. J., Gunn, J. L., & Hallman, N. (2019). The geographic decentralization of audit firms and audit quality. *Journal of Accounting and Economics*, 68(1), 101234.
- Chapman, K., Drake, M., Schroeder, J. H., & Seidel, T. (2023). Earnings announcement delays and implications for the auditor-client relationship. *Review of Accounting Studies*, 28(1), 45-90.
- Chen, Y., Seidel, T. A., & Zimmerman, A. (2024). Do Audit Partners Exhibit Hometown Bias? Available at SSRN 4973551.
- Du, L. (2025). The Impact of Shared Auditors and Same Signing Auditors on Merger and Acquisition Decision-making. *SAGE Open*, 15(1), 21582440241309416.
- Francis, J. R., Golshan, N., & Hallman, N. J. (2022). Does distance matter? An investigation of partners who audit distant clients and the effects on audit quality. *Contemporary Accounting Research*, 39(2), 947-981.
- Guan, Y., Su, L. N., Wu, D., & Yang, Z. (2016). Do school ties between auditors and client executives influence audit outcomes? *Journal of accounting and economics*, 61(2-3), 506-525.
- Hassani, M. and Mohammadi, M. (2021). Audit Report Lag and Auditor-Client Geographic Proximity: Evidences from Information Advantage of Interaction & Improve Audit Efficiency. *Professional Auditing Research*, 1(1), 114-137. [In Persian]
- Malekian, E., Ahmadpour, A. and Talebtabar Ahangar, M. (2012). The Relationship between Some Corporate Governance, Audit Fees and Meter Ownership of Companies Listed in Tehran Stock Exchange. *Financial Accounting Research*, 4(4), 37-50. [In Persian]
- Moradi, S., & deghani, M. A. (2024). The effect of security and complexity of accounting information on the quality of the auditor's report with the moderating role of independence and expertise of the auditor. *Scientific journal of motaher auditing studies*, 1(2), 115-144. [In Persian]
- Nadi, M. and Saedi, R. (2022). Investigating the impact spatial distance between the auditing firm and the company on the Timelines Audit report and the change of auditor on the Companies Accepted in Tehran Stock Exchange. *Accounting and Auditing Studies*, (), -. doi: 10.22034/iaas.2022.250541.1072. [In Persian]
- Rahaman, M. M., Karim, M. R., & Sobhan, R. (2025). Does auditor-client geographic proximity matter? New evidence from an emerging market. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 21(7), 29-55.
- Seasholes, M. S. (2010). Social interactions and investing. *Behavioral Finance: Investors, Corporations, and Markets*, 647-669.
- Seyyed Nezhad Fahim S. R, Yazdani Khodashahri M. T. (2023). Investigating The Effect of Auditor-Client Geographic Proximity on the Audit Report Timeliness

- and the Financial Reporting Quality with Emphasis on the Size of the Client. audit knowledge; 23 (90) :5-24. [In Persian]
- Shams, A., & Nori Topkanlo, Z. (2025). The relationship between of Earnings Persistence and Abnormal Audit Fees by considering the moderating role of environmental uncertainty. *Scientific journal of motaher auditing studies*, 2(1), 145-173. [In Persian]
- Shoghi, M., Zadvali, R., Heshmati, T., & Moharrami Gedari, A. (2024). Meta-analysis of the relationship between auditor independence and audit quality.. *Scientific journal of motaher auditing studies*, 1(3), 71-90. [In Persian]
- Yuan, S., Zhang, W., & Zhu, K. (2023). Place attachment, audit pricing and audit quality. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 19(2), 100365.
- Zhang, M. (2020). Supplier-Customer Geographic Distance and Audit Fee. *Modern Economy*, 11(2), 581-599.

